

Pest, június 10-kén 1855.

A „Vasárnapi Ujság“ hetenként egyszer egy nagy negyedréti iven jelenik meg. — Előfizetési díj aprilis—júniusig azaz : 3 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postal uton 1 ft. pp.

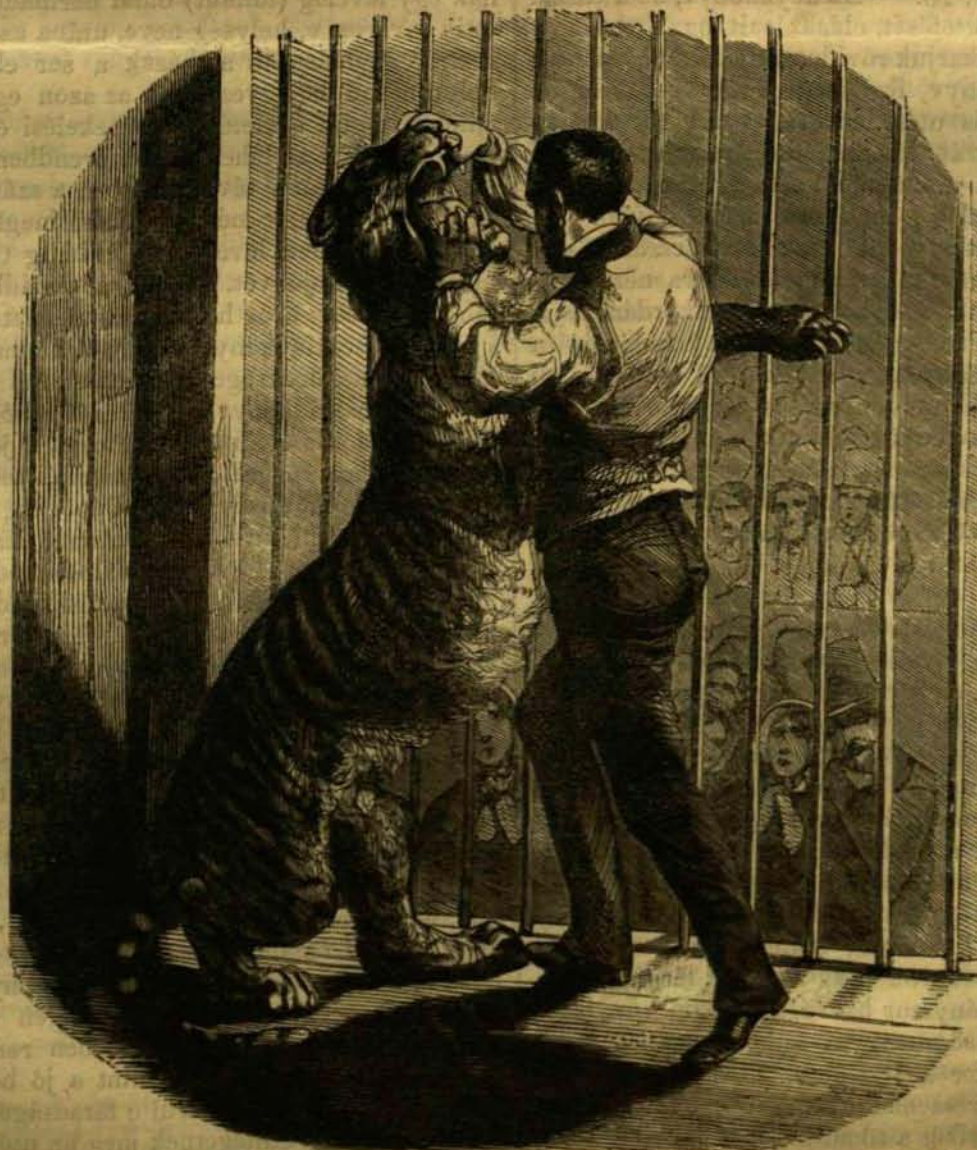
A „Politikai újdonságokkal“ együtt aprilis—júniusig azaz : 3 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postal uton csak 1 ft. 30 kr. pp. — Az előfizetési díj a „Vasárnapi Ujság“ kiadó-hivatalához (egyetemutca 4. sz.) bérmentve utasítandó.

A családkönyvről.

Bár az anyakönyvek régebben elhanyagoltak, sőt hihetőleg másfél század előtt csak nem is vezettek : de korunkban a jól rendezett államok az anyakönyvek pontos vezetésére kötelezik a lelkészeket. *) Ha tekintjük az anyakönyvek roppant fontosságát, miszerint ezek az ország népességi erejének fokmérői, ezek adnak a bel igazgatás szövevényeihez elhárító, irány mutató statisztikai adatokat, ezek forrásai a népmozgalom kimutatásának és az egyes családok szaporodása, rokonsági egybeköttetése s apadása, valamint a nemzeti leszármaztatások csak az anyakönyvek tartalmából kimutathatók s bebizonyíthatók teljes hitelességgel : alig megfogható, mikép hanyagoltathatott el az anyakönyvek vitele csak egy század előtti időnkig is annyira, hogy itt ott némely anyakönyvben illy tartalmu bejegyzéseket lehet olvasni : kereszteltem Istók fiát Pétert, vagy Erzsa lyányát Marist, vagy kereszteltem az ur kocsisának fiát Jánost. — Meghalt az öreg kondás stb. — Ugy vélem sok lelkész tudna egyházának

anyakönyvéből még furcsább illy elhanyagolt bejegyzéseket idézni.

Az anyakönyvek nem létét egy részben pótolták hajdan a családfák, nemzeti táblázatok, de csak az előkelő családoknál, hol az emlékezet anyakönyvébe jegyző betűk voltak az ősök pajzsai, súlyos fegyverei, arczképei, a hirneves viselt dolgok, mellyek a hosszú csendes estvéken az unokáknak elregéltettek, e történeti nevezetes hagyományok a család derék fiára nem hagyják a feledség homályát borulni, valaki később a családban találkozott, egy rendező lélek, ki családfát készített, s a család javára, anyakönyv hiányában állandó becsü kincset adott által a nemzeti táblázatban. — Az efféle táblák szerkesztése pedig hajdan a kasztrendszer mellett, a kiváltságok korában még annál inkább kerülhetlen volt, mivel bizonyos hivatalok, előjogok, egyik másik családhoz vagy ágózatához valának köttetve kizárólag, és ha valaki az ohajtott hivatal, vagy előjoghoz jutni, vagy bizonyos örökségből osztályt venni akart, tartozott igényeit családi hiteles leszármaztatás által igazolni.

Charles, a párisi állatszeliidítő küzdeme a fejedelmi tigrissel. (Magyarázat a jövő számban).

*) A 14-dik századig nem igen volt szokásban használni a családi vezeték, — hanem inkább a keresztnéveket. — A legrégebb anyakönyvek 1720 év előtti időnél aligha feljebb mennek. Ha valaki az anyakönyvek kezdetét s történetét közlené e lap utján, kedves szolgálatot tenné vele a tudományak. Késző.

Visszatekintve a mult időkre, látni való, hogy az ember eleitől fogva érzette bizonyos családi

évkönyv szerkesztésének mulhatlan szükségességét, ohajtását valósítá is a nemzeti táblázatok előállításában, azonban az állam fejlődő rendszerében ez első lépés volt a mai anyakönyvek eszméjének feltalálására s behozatalára. De hogy a későbbi kor az egyes családok hajdani létszámáról magának tudomást vegyen, s mintegy történeti adatok birtokába juthasson: erre nézve még az anyakönyvek sem elégségesek. — Szerfölött nehezítve van az anyakönyv használhatósága az által, mert egy azon családban több egyén kereszteltetik azon egy névre, és mert a családot érdeklő különböző adatok széllyel, illető rovatok alá levén behozva, valami bizonyosnak kifürkészése nem csekély fáradság s idővesztéssel van egybekötve; ezenkívül a család elágazik, tagjai távol helyekre költöznek, hol új nevet vesznek fel, vagy nyernek a néptől s így időjártával eredetükre homály borul.

Hogy tehát mai korunk igényeinek jobban elégtétessek, egy lépéssel ismét tovább kell haladnunk, és ha az a kérdés mi tevék legyünk hát? feleletül adom: *Szerkesszünk családkönyvet a mi gyülekezeteinkben, és hogy ez új eszme annál kelendőbbé legyen, álljanak itt némely töredékes jegyzetek a családkönyvnek horigényelle szükségéről, rendeltetéséről, használatos voltáról, végre szerkesztése s vezetése módjáról.*

1. Hogy családkönyvek irattassanak, a kor, mellyben élünk, igényli. Ellenvetéseket mint mindenben, ugy itt is könnyű előhozni. Ugyanis mondhatná valaki: minek ez a dologszaporítás, hiszen ott az anyakönyv, hát nem elég bajos-e azt is két példányban vezetni, ezenkívül betölteni a népmozgalmi táblázatok rovatait is. — Meghiszem, hogy az ember örömet kerüli a bajt, és szereti a dolognak könnyebb végét fogni, de együgyűség is embernek könnyíteni nem akarni baján midőn könnyíthet, és bár hivatalunk terhei számosak is, de nem kell felednünk, hogy a jó hivatalnok többet is mint tartozik kész megtenni a közjóért, különben *hassontalan szolgák vagyunk, ha a mit kellett cselekedni, csak azt cselekedtük: Luk. 17. 10.* — Az anyakönyv, ha a család létszámát, rokonsági összeköttetését, elágazásait, egykori szaporaságát mai apadását talán, akarjuk röviden áttekinteni, valóban ki nem elégítő. Az anyakönyv legfőbb adatokkal szolgál, mellyekből hosszas nyomozás után lehet a család történetére valami fényt deríteni, egyébiránt kivált népes, és egy azon nevet többen viselő igen elágazott családokból álló gyülekezetben az anyakönyv valóságos tömkeleg, mellynek szövevényein keresztül vezető ariadnei fonalat egyedül a már létező családkönyv jegyzetei adnak a feledésbe merülni kezdő multakra nézve. Az anyakönyv biblia, a családkönyv e bibliának konkordanciája, és így ha az anyakönyvben bizonyos név s esemény tudomására akarok jutni, e célra a családkönyv készen levő adatait kell felhasználnom, sőt ez magában is a kérdéses tárgyra elegendő világosságot fog vetni. — Ezenkívül tekintenünk kell a parancsolt gyakori népmozgalmi táblázatok vezetését, ujonczozási táblázatok irását, mind ezen különböző munkálatoknál a családkönyv egy barátságos utmutató, s ugyanaz, mi a delejtű a hájósoknak.

2. De hogy világosabban értsük a dolgot, a családkönyv *rendeltetését* kell figyelembe venni. A családkönyv synthetikai rendszeren írott anyakönyv, és így több mint a pusztá leszármaztatási adatok egybegyűjtése, sőt ebben a családnak története is érintetik s az egyes személyek jellemeztetnek röviden, minden kimélettel, mint alább látni fogjuk. A családkönyvben statistice előállítatik minden egyes családnak létszáma külön névszerint, t. i. a családtagok születése, más háznépekkel összeköttetése, egybekelés által, halálózása vagy elköltözésének ideje, s körülménye a házak száma szerint egy lapon; és így innen tudom egy tekintettel, ki mikor született s kitől, honnan származott, ki gyámsága alatt nőtt fel, házasodott-e vagy nőtlen s férjetlen maradt, meddig özvegykedett, hányszor házasodott, mind annyiszor hol s mellyik családdal jött sógorságba, mikor halt meg; — a családban hány egyén s mikor kereszteltetett azon egy névre stb. — Mennyi időm menne veszendőbe, mig ezen egyes tételeket, s ezeknek is csak némelyikét a tömött anyakönyvből akarom előbongészni! — Már csak ezekből is kiderül világosan a

családkönyvek előnye, de ezeken kívül részletesen gondolva inkább meggyőződhetünk a családkönyv nagy hasznosságáról.

3. A családkönyv hasznos a) Az előjárókra s igazgatókra nézve. Most kivált midőn gyakorta népesség összeírása parancsoltatik, évenként rendszeren névtárak vezetettek — ha van egy híven vezetett családkönyv, akkor nem szükséges mind annyiszor új népmozgalmat rendezni, mert a népmozgalmat a családkönyv híven előmutatja. Az ujonczozási táblázat írásakor egyszerre kiderül, kik vagynak életben az ugyanegy évben születettek közül, s a megholtak neveivel nem szükség terhelni az előjárók figyelmét. — Az iskolai táblázatok világosítására egy tekintettel látni lehet, kik érték el az iskolaképeségi évet. — A kihalt, vagy megtelepedett családokról is hiteles történeti adatokat szolgáltat a családkönyv. — b) Az egyes családokra nézve állandó becse van a gondosan vezetett családkönyvnek. — Hosszas anyakönyvi kutatások nélkül kimutatja ez minden családnak genealógiai történetét, a születési egybekelési halálózási éveket, készen adja a synchronistikai táblázatokat, (több család egymás mellé állított nemzeti tábláit,) mellyekre a rokonoknak legisöt osztozásokor van szükségük. Ha valamely szüle gyermekét elhunyt gyermekének nevére kereszteltetné, a családkönyv, a később fölmerülhető kérdéseket elhárítja, s ennek az ujonczozás idején megbecsülhetlen haszna van. — c) Végre a lelkésznek alig képzelhető könnyűséget ad a híven vezetett családkönyv, hivatala azon ágát tekintve, mellynél érintkezésbe jön a család népének személyeivel, az egyes családtagok kiismerésére, a családok rokonsági fokozatainak könnyű felkeresésére, a család valódi nevezetének (sok helyen a csufoló nevek lévén közönségesekké) kitudására, s végre a ház bizonyos száma után sem szükség tudakozni, mert a családkönyv egy tekintettel megfelel a kérdésre.

4. Mikép szerkeszszük pedig a családkönyvet? nem hosszas reá a felelet. Nehány iv papirost előveszünk s minden háznak egy leveleg (foliant) oldal harmadát feltartjuk, fölül kijelentetik a város, v. helység neve, utána az utca neve áll, és következnek egymásután a házak a sor elé kitett számjegyekkel. Folytonosan bejegyeztetnek az azon egyházban lakó családnak minden tagjai születési, egybekelési éveikkel. — Más módja a szerkesztésnek az lehet, ha betürendben hozzuk be a családföket e könyvbe, utána tévén pontban a számjegyével jelelt lakházat, ez által a keresett név feltalálása megkönnyítettik, minthogy a környezetünkben levők nem mindig tudják megmondani a ház bizonyos számjegyét. Elévül a családkönyv akkor, midőn nem találhatik már üres hely, hová új adatokat bejegyezni lehessen, s ekkor új családkönyv készítettik, amaz elévült pedig a tudomány kincse, öröksége gyanánt marad fel.

5. A családkönyv *vezetésének szabályai*: A születés, egybekelés, halálózás éve napja pontosan bejegyeztetik, a kereszteletlenül meghalt magzat neme megemlítettik; a családból, házasság, halál vagy elköltözés által kilépőnek, kimulónak neve — nem kitöröltetik, mi által olvashatlanná lenne, hanem zárjelbe tétetik, vagy alá vonal húzatik; a kiházásodott, vagy elköltözöttnek lakhelye is tudomásul följegyeztetik, idézve az illető házszámot, vagy községnek hová a kiköltözés történt, — nevét. E szerint valahányszor az anyakönyv-vivő valamit az anyakönyvbe bejegyez: mindannyiszor van a családkönyvbe is valami bejegyezni, vagy zárjelbe tenni valója, néha még más egyéb is, p. o. a név után oda jegyzi: katonává lett, ekkor, vagy ez s amaz mesterségre, iskolai pályára, hivatalra lépett, olykor erkölcsi jellemvonást is adhat melléje, de félre téve minden személyeskedést, idő előtti bírálatot, p. o. vallásos, részeges, tudományosan művelt, közjóra áldozó. stb. Szükséges nyomozni minden év kezdetén, ha idegen család megtelepedett-e, vagy a helybeliek közül elköltözött-e valamelyik, és ha találkozik ilyen, az, az illető házszám lapján behozandó, illetőleg zárjelbe teendő.

Előadott nézetünk szerint, igen ohajtandó dolog, vajha minden lelkész az ő gyülekezetében rendezne, s vezetne családkönyvet, mellynek becse, mint a jó boré évtizedekkel együtt növekednék, kétségenkívül e fáradságért a közjóért élő lelkésznek nevét áldva emlegetnék meg az utódok. Csak kezdete nehéz a dolognak, csak a könyv kiállítása, s szerkesztése jár fáradság-

gal, míg az összeírás megtétetik, de az egyszer vetett alapon építeni nehéz nem leend. Valaki pedig építendő fundamentomra, építése arany, ezüst, drágakő leend. — A nap megmutatja. (1. Kor. 3, 13.) Közli:

Maklári Pap Lajos,
berzétei ref. lelkész.

Kirándulás Murányba.

Sokszor történik, hogy gondolatim sötét árjaiba merülve, andalgok, míg végre — egy hegyormon találom magamat. Olyankor, valahányszor a nagy végtelenségbe száll tekintetem, egy sajátos, édes búbánattal vegyült érzés lepi meg szívemet, melynek okát hiven soha nem tudom megmagyarázni. Talán az aggalom egy neme az, mely akkor támad lelkemben, ha elgondolom, hogy a távol-messzeségben eltűnő bérczek, kéklő hegyek, ködlepte rónák, — édes hazám áldott földje; hogy azon csendes völgyekben, átláthatlan síkságon, mely oly festőileg tűnik fel, egy szeretett nép lakik, melynek én — fia vagyok. S oh! nincsen-e szívünk tele előítéletekkel, ha szeret; nem remeg-e a jövőtől, melyet olykor oly borzasztónak képzelünk...

De legkivált érzem ez édes fájdalmat akkor, ha valamely omladékon, melyek Magyarország hegyes vidékein oly sűrűn találhatók, merengek. Akkor eszembe jön, mikép — valóban misem állandó a nap alatt. Carthagó elpusztult roppant hatalmával; minden mi létez, enyészete felé közeleg. Fáj a szívem, ha romokat látok, és mégis soha nem mulasztom el az alkalmat, hogy azokat, hol lehet, áhitatos kegyelettel meg ne látogassam.

Epen illy sétáról tértem kis szobámba vissza, midőn T... barátomtól levelet kaptam, melyben tudósít, hogy Jolsva völgyén egy szép társaság alakult, mely a holnapi napot, Murány-nak százados romjai közt vigan akarja tölteni.

Nem késtem azonnal utra indulni. Az, hogy a terv rögtönzve történt, még szebb élvezettel kecsegtetett, mert az illy mulatságok rendszerint mindig jobban szoknak kiütni, mint azok, mikre gyakran egész hetekig készülnek. Még az este N.-Rőczén valék, honnan következő reggel, hajnalban, néhány kocsin Murány aljára értünk.

Innen gyalog indulánk a helység közelében fekvő, sűrű bükkfákkal benőtt hegy felé, melynek tetején kopár meredek sziklák emelkednek, ezeknek csucsán pedig Murány vára, mint egy kiszendvedett bajnok, pihen.

Alig vevők észre, midőn egyszerre kiérve a csalitokból, a vár falai alatt leltük magunkat. Mindnyájan nagyot lélezgettünk, midőn a mohos óriási bástyákra bámulva, megállánk, a zöld gyepen egy kissé megpihenendők. E perczen, egy felettünk alakult fellegből, meleg záporosó kezdte szakadni, mely minket egy szikla alá menekülni készített. Itt, miután a zugó eső szünni nem akart, megkértünk egy jelen volt urat, beszélné el nekünk e várnak történetét, hogy ennekutána annál nagyobb érdekléssel szemlélhessük meg belső szerkezetét. Az öreg engede kérésünknek. Az asszonyok és lányok körbe ültek, s mi elől vagy oldalt a falhoz lapulva, hátunkkal a kiméletlen esőnek kitéve, szivarra gyújtánk, s mély csendben várók az érdekes előadást, melyet a tisztelt férfiú imígyen kezdte:

Nevét azon merész embernek, ki e sasfészket e nyaktörő sziklán alkotá, a bizonytalanság sűrű homálya fűdi. Mondják ugyan, hogy Bubek Máté, ki az általa juhász korában talált kincsből hét várat (azok közt Krasznahorkát is Rozsnyó közelében) emeltetett, ennek is építője volna; ezt azonban IV. Béla király oklevele, melyben *Ilsvai* család, mint Murány birtokosa említettik, eléggé megczáfolja, s hihető, hogy *Ilsvaiak* építették ezt is, kik Jolsva város határában is két várat birtak. *)

Már a XV. században, a hazánkat elárasztó csehek látjuk uralkodni e falak közt, melyek Giskra vezérnek biztos lakhelyül szolgáltak. E korban dicső emlékezetű Mátyás király, lipetmgyei Likava várból irt rendeletében felszólítá a löcseieket, hogy Zápolya Istvánnak, ki a murányi csehek meghódítására küldé-

tett, segedelmet nyujtsanak. Zápolya később bátor seregével csakugyan be is vette a várat, s abból az ellenséget kiűzte. Rege szerint a tömérdek cseh foglyokat Mátyás fekete vitézei kardjokkal arczon megjelölvé, szabadon boesátották. Ez történt 1461-ben. A XVI. században mind e vár, mind a hozzátartozó uradalom *Tornallyaiak* kezében volt. Mi módon jutott e család birtokába, nem bizonyos; de valószínű, hogy a győzelmes Zápolya István azt Mátyástól hű szolgálataiért kapta, s később ennek fia — a királyságra vergődött Zápolya János az ő kedvencének Tornallyai Jakabnak ajándékozta. Ennek elhunytá után a vár *Bacso Mátyás* kezére jutott, kit Tornallyai kiskorú fiának Jánosnak gyámjával rendelt, s a terjedelmes uradalom igazgatását is rá bízta. Bacso azonban inkább saját, mint gyámoltja hasznát keresvén s a jószágát elsajátítani igyekező, Jánost nevelés ürügye alatt Lengyelhonba küldé. Bacso nyugtalan, ravasz, és kegyetlen ember volt. Oláh és orosz szökevényekből csapatokat gyűjtött, azokat felfegyverzé, s az országot, mely akkor ugy is zavarteljes állapotban volt, különösen a felvidéken, kénye szerint kezdé pusztítani. Prédaszomjas seregével hetekig kalandozott, egész a sziléziai és lengyel határokig, az utazókat fosztogatva, mindenütt rabolva s roppant sarozot vetve a helységekre. Hol ellenállásra talált, és győzött, vad boszút állott. A tatárok idejéből emlékezetes „Lapis refugii“ nevű helyen állott carthauzi kolostort is ő pusztítá el. Önkényétől a felső vidéken senki és semmi sem volt biztosítva, miglen az 1548-diki országgyűlésen ellene panasz tétetvén, hon ellenének nyilvánították és had lön ellene indítva. A seregeket Salm Miklós hadvezér vezette Murány alá járatlan feneketlen utakon; Bebek Ferencz saját ágyuit szállította ide, hová Iglón keresztül Sárosról is hoztak lövegeket, melyekkel a sziklavárat ostromolni kezdék. Több ízben sikertelen rohamok intéztettek a makacs vár ellen — végre is csak árulással vehette be. Mi ugy történt, hogy éjszakának idején egy nyitva hagyott ajtócskán a spanyol katonák az udvarba lopóztak, s az őrséget váratlanul meglepve, a várat elfoglalák. A közzavarban Bacso Mátyás megszökött s a garani regetegeken keresztül bujdosva Telgárt helység közelében egy juhász gunyhóba jött, hol őt a gazda megismervén, álmában két czinkos társával együtt elfogatta; a kettőt rögtön megölette, őt pedig másnap megkötözve Salm elé kísérte, hol pallos vetett véget bűnös életének. Hasonló sorsban részesültek testvérei Baso Márton és Demeter, ugy Tárnoki Ferencz is.

Ezután császári tisztek, kapitány czim alatt igazgatták e várat és uradalmait. Illy kapitány volt 1585-ben Maschko Menyhért, 1594-ben pedig báró Herberstein Gyula. Később *Rothal* német gróf vette meg; kit 1605-ik évben e várban annyira szorongatták ellene támadt tulajdon hajdúi és jobbágjai, hogy életét csak Kolonics Fridrik császári hadvezérnek köszönheté, ki erre Liptóme gyén keresztül Bartának segítségére menvén, őt a veszedelemből kimenté. E vétel olly nehezen esett az 1608-dik évben összegyűlt rendeknek, hogy ő felségét megkérték a visszavételre, mi azon évben százezer forintot meg is történt, ámbar Rothal mint Murány ura, még 1610-ik évben is előfordul.

1620-ban a besztercebányai gyűlésen Bethlen Gábor mind a murányi, mind a lipcsei várat és uradalmakat *Széchy György*-nek adta, megerősítvén ez adományt II. Ferdinand is.

Széchy György után, kit 1625-ik év sept. 1-ő napján 48 éves korában Barko vára alatt Zemplinmegyében álmában orozva meglöttek, ennek özvegyét a hősléki bájos homonnai *Drugeth Mária*t uralta Murány; ki szinte kapitányok által igazgatta uradalmait és seregét.

Később *Veselényi* Ferencz kezére jutott a vár; milly uton azonban, erről a vélemények eltérők. Némely irók állítása szerint *Veselényi*, a Murányt ostromló császári sereg vezére, megszerette a szép özvegyet, kivel később összekelvé, az özvegy kezével a várnak is birtokához jutott. Még most is mutogatják az ablakot egy meredek kőfalon, melyen *Veselényi* a bátorszivű szerelmes, éjszaka titkon szép kedveséhez kötélhágcsón feljárt. Ez azonban kevésbé való, valamint azon rege is, mely hagyomány után a nép ajkain és dalokban még mai nap is él. E szerint *Széchy Mária* *Veselényi*-vel, kit forrón szeretett, koronként titkon a vár

*) Jolsva városa közelében, alig pár száz lépésnyire nyugotra és délre, tölgyekkel sűrűn megáldott dombokon fekszik e két elpusztult vár, mik Hradoviszko és Ovar nevezet alatt ismeretesek — ez utóbbin a kőfalak, mai nap is szemlélhetők.

alatti völgyben összejött; hol azon egyezségre léptek, hogy Mária a várat, mellyet nem ő, hanem anyósa kormányzott volna, kezére játszandja, ha őt nőül veszi. Mit Veselényi esküvel megígérvén, a kitűzött éjszaka a nyitvahagyott rejtajtón néhány vitéz a várba lopódzék, hol zajt ütöttek, s az öreg Széchynét, midőn a lármára ágyából kiugrott, megölték, és a várat elfoglalák. Azonban ez nem egyéb költött képzeménynél, mi a fennlevő adatokkal merő ellentétben áll. Azon márványtáblán*), melylyet a várban mai nap is láthatni, 1651-ik évi július 29-ike mondatik azon időnek, mellyben e várat Veselényi a császár részére meghódítá.

Később, midőn a török portával Vasváron kötött nevezetes békekötést közelégetlenséggel fogadta az ország, Veselényi több előkelő főrral titkon összeesküdött. Ez alatt a kedélyek ingerültségét még inkább nevelték 1665-ben a fegyelmetlen zsoldosok pusztításai. A gyűlölet sok helyt véres jelenetekben is tört ki a nép és katonaság közt, míg 1666-ban Rákóczy Ferencz és Zrinyi Ilona eljegyzésekor a trencsini fürdőben, azután menyekzőjük alkalmával Sárospatakon, utóbb pedig magánál Veselényinél *Murányban*, — hová Apaffy is küldött követeket Bethlen Miklós és Teleky Mihály személyében, — titkos tanácskozásokat tartának. Az összeesküvés azonban *Casanova* Konstantinápolyban székelő császári követ által (kinek *Panajotti* portai tolmács a titkot fölfedezte) elárultatván, Zrinyi és Frangepán elfogattak, Rákóczy, Spork tábornagy közeledtére elhárta a fegyvert s *Munkácsra* anyjához menekült, Károly lotharingiai herceg pedig nem sokára *Murányt*, hol Veselényi hirtelen meghalt, megszállotta, itt lévén az összeesküdtek levéltára.

Mária elszántan ellentállt, és sokáig daczosan megvetette az ostromot, míg végre kegyelemlevél által rábiratva, a várat feladta; hol miután az irományok lefoglaltattak, az egész összeesküvés felfedeztetett. Ennek következtében Nádasdy is elfogott; gróf Tököli Imre és Petróczy ellen Árvába és Liptóba had küldetett. Ez alkalommal Gömörmegyében számosan estek fogságba az elfoglalt irományok nyomán s mintegy 300-an a Posonban felállított törvényszék elé állítottak. Zrinyinek és Frangepánnak 1671. apr. 30-án Németujhelyt, Nádasdynak pedig Bécsben fejét vették, a többi könnyebb vagy súlyosabb fogságra lőn ítélve.

Az itt nevezett forradalom legyőzése után, ismét császári tisztviselők kormányzák Murányt s uradalmait; így 1671-ben báró Vindisch, ki a fennlevő jegyzőkönyvek szerint a jobbágyokat felette zaklatta.

Az elfojtott lázadás azonban nemsokára újabb lánggra gyult az országban. Az elégetlenség Tököli Imre alatt a törökhöz és francziákhoz folyamodtak segítségért; mit megnyervén, (gróf Boham tábornagy hatezer franczia lovassal jött az országba) a vallásos türelmetlenséggel egyesült pártidő és gyűlölet által elragadott csapatok — kurucz és labancz gúnynevek alatt — bekalandozták az országot, azt mindenfelől kíméletlenül pusztítván. 1678-ban Tököli Imre Rosnyón is mulatott franczia seregével, hol a városiaktól 56 nyergelt lovat és egy szekeret hat ökörrel (mi a városi jegyzőköny szerint összesen 810 ftra becsültetett) elvevén, szepességre ment, honnét később *Murány* alá jött, s a várat 1683-ban el is foglalta. De kis idő múlva a lázadás elfojtatván, Murány ismét a törvényes kormány kezeibe került. Az ez időbeli irományokban 1684-ik évről Pasek János Menyhért, Salm-ezredbeli kapitány említettik mint felügyelő; 1685-ik évről pedig Jaquemon d'Angelo Mihály, ki egyszersmind a szendrői uradalom kormányzója volt.

Ennyi vizálynak volt Murány néma tanuja, mignem a vár 1702-ik évben véletlen gyuladás következtében a pusztító lángok martaléka lőn; de csakhamar ismét felépült, 1706-ban II. Rákóczy Ferencz zenebonája alatt, minden hozzátartozóival együtt Bercsényi Miklós**) birtokába jutott. Ez időben a magyar korona is sokáig itt tartatván.

*) E táblán következő felírás olvasható: „Ad Dei, ejusque immaculatae matris Honorem, ad excelsam patriae hujus defensam, quo Comes Franciscus Veselényi de Hadad fortalium hocce, a fide regia deficiens, in obedientiam redegit. Anno 1651. die 29. Julii.“

**) Ez az, ki az onodi viharos gyűlésben első rántott kardot Rakovszky Menyhért és Okolicsanyi Kristóf turócsmegyei szerencsétlen követek megöletésére; és ki az általa elfoglalt Csábrág várában, midőn Koháry István kamarából a kincseket elszedette, e felirat alá: „Dat Deus, cui vult. Stephanus Koháry.“ (Ad az Isten annak, a kinek akar. Koháry István.) édes nevetés közt e szavakat illesztette: „Accipit, ubi vult. Nicolaus Bercsényi.“ (Vesz magának, a hol akar. Bercsényi Miklós).

Lecsendesedvén a Rákóczy háboru, 1720-ban III. Károly gróf *Koháry Istvánnak* engedményezte Murányt, melly azonban folyvást kir. felügyelet alatt állott. A benne székelő katonai hatóság főnöke „Commendants“ név alatt igazgatta az uradalmat, s a vidék jobbágyai fával, gyertyával és élelemszerekkel valának kénytelenek az udvart ellátni.

Ez így tartott néhány évig, míg végre a vár, melly olly sok vihart leküzdött, naponkint pusztulni kezdte s lakhatlanná vált. Csonka falai még most is büszkén daczolnak a felettök borongó idővel; hirdetve az egykori fényt, az egykori zajt. Murányt s a hozzátartozó uradalmat jelenleg a Szász-Coburggóthai hercegek birják, kik azt Kohárytól leányágon öröklötték.

Persze, hogy e komoly elbeszélést nem sokan kísérek kellő figyelemmel, mi a beszédében mindinkább melegülő tudóst nem kevésbé boszantá.

Ezalatt nagyot fujva felczammogott Mojszes, a rozsnyói híres cigány-zenész is izzadó bandájával. A barna fiuk felhangolák hangszereiket s egy lelkes magyar indulót huztak, mellynél mi a sziklába vágott lépcsőkön s a még most is jó karban levő kapun át nagy diadalmasan bevonulánk a várba. Itt minden oldalról megszemlélők a tornyot, mellyből egykor az éber őr hangoztatta harci sípját. Innen egy köhalmazon átvergődve az udvarba értünk, melly mindnyájunkat meglepőleg üdvözle. E hely olly tágas, hogy benne néhány ezred kényelmesen felállhat. Itt, a szabad ég alatt, már javában égett a tűz, mellyhez terhelt bográcok és nyársak illesztettek. — A hölgyek a falakra és ajtókra téglával, szénnel, irónnal firkált neveket és verseket olvasák, mit később magam is legjobbnak láttam tenni, s ime egyéb boldog és boldogtalan nevek közt Petőfi Sándor és Tompa Mihály hirdeti költőink aláírásait is megpillantám, miket 1846-ban jegyzének ide.

Ezalatt elkészült az ebéd, mellyhez amugy magyarosan, künn a gyepen hozzáláttunk. Lelkem a mult harczias századok véres honában nyargalt pejparipán, míg dobogó szívem az előtem napernyők alatt tanyázó hódító táborra örömittasan mosolygott. Ebéd végével ősi szokásunk szerint áldomást tartánk; összekoczanók poharainkat, s

Eltettük a hazát, az ősi nemzetet . . .

A jó magyar királyt az Isten áldja meg!

Azután mindnyájan in corpore sétálni indultunk, a várat minden zugában megtekintendők. Először is egy sziklába vágott négyszögű *kutra* bukkantunk, melly egykor, mint mondák, igen mély vala, most azonban majdnem egészen kövekkel megtelt, miket a vendégek szeretnek bele dobálni. Tovább haladva egy beroskadt pinczetorokra akadtunk, melly nem engede menetelt belsejébe. Innét a délkeleti bástyákhoz értünk, mellyek alatt fejszedítő mélység tátong. Monda szerint e volt a tarpeji szikla *Murányban*, mellyről az árulókat és bűnösöket a mint illik, a más világra küldötték. — Itt van azon ablak is, mellyen monda szerint a bátor Veselényi feljárt a várba. Ezzel szemközt áll az ugynevezett *sáncz*, melly sziklabérczről — honnét a várba is beláthatni — ez erősséget egykor ostromlák. Az udvaron, nem messze a nyugotfelőli kaputól, tágas laktanyák, táruk, templom- és hajdan fényes palotáknak 2—3 emeletes pusztai falai állnak.

Lehoczky Tivadar.

Naptárt illető gloszszak.

Miután a naptárak korábbi közönséges alakukból annyira kiemeltetnek, hogy a népnevelésnek egyik közlönyéül akarnak használtatni, mint ez jó és czélszerű is: nem győzünk ügyökhez eleget szólni és gondolatinkat köztudomásra juttatni. Am tehát a „*Pesti Naplóban*“, a m. é. fogytán róluk már sok felhasználó eszmék közöltettek: mindazáltal még utólagosan hozzájuk

hért és Okolicsanyi Kristóf turócsmegyei szerencsétlen követek megöletésére; és ki az általa elfoglalt Csábrág várában, midőn Koháry István kamarából a kincseket elszedette, e felirat alá: „Dat Deus, cui vult. Stephanus Koháry.“ (Ad az Isten annak, a kinek akar. Koháry István.) édes nevetés közt e szavakat illesztette: „Accipit, ubi vult. Nicolaus Bercsényi.“ (Vesz magának, a hol akar. Bercsényi Miklós).

glosszák (mellékjegyzetek) talán nem lesznek fölöslegesek és hiába irottak.

Mindenek előtt gratulálok szép nyelvünknek, hogy belőle a *kalendárium* kifejezésére is oly helyes, közértelmű és rövid szó merült fel; míg az európai mivelt nyelvek mindnyájan a rég kihalt római *kalendár* címet tartják, igen keveseknél tudva-levő értelmével. Nyilvánítjuk tehát mi írók, az összes magyar olvasó közönség előtt ünnepélyesen, hogy a *kalendárium* cím helyébe a *naptár* címet most már végképen megállapítjuk, elfogadjuk, nyelvünk biralmában megörökítjük; és a sok évszázadon át használt római címnek jó szolgálatát megköszönvén, tőle ezenel végbucsut veszünk. A jövőre is még talán ez ó-kovást megtartó és latin címet viselő naptárnak anathema (átok) helyett azt kívánjuk, hogy annak vásárlója magyar ember ne találtsék senki.

1. Első észrevételem az új naptárak időelőtti kora pöngetésére vonatkozik. A „*Pesti Napló*“ folyó évi február hóban már jelentett az 1856-diki évre illy tárgy előfizetési felhívást; melly után több naptár-írók hasonló cselekedtek, az új Naptár elkészülését és boltokban árultatását már augusztus hóra hirdetvén. Az illy időelőtti tolongásuk a Naptár-szerkesztőknek, ránk vidékiekre igen kellemetlenül hat és rossz vért csinál. — Részemről legalább, bár nem vagyok türelmetlen ember, mondhatom, hogy az első illy kora aláírási felhívásnak olvasásakor, egész kedélyem felbörzenkedett — azon egy perczen nem tudtam, írótsáimra boszankodjam-e, vagy a nyomdászok nyereszkesedési mohóságára, és — — — és Himfy-ként „*Illés fejét csóválta*.“ Az Isten fiáért! hol van még az 1856-diki újév. — Mit nem hozhat még addig a nagyszerű eseményekkel viselő idő! Hogyan adhatják máris a jövő évi névtárakat? — Magára a kiállítandó naptárra nézve nem volna-e czélszerűbb, olvasóknak kedvesebb, írókra is dicsérete-sebb, a naptárakat csak a folyó év fogytán adni át a közönség kezeibe, — mint így aztán kívánatos újdonságot, — holott az aagustusban már kiadott mű, a kellő időre ósággá lesz. A leg-nemesebb igyekezetek és vállalatok mellett is megtartandó az elv: „*Nil nimium!*“ (Semmit nem túlzni), nehogy az irodalomnak és írói becsületnek inkább ártsunk, mint használjunk. Vidékemről itélve, magyar fajunk nehezen érik meg az olvasás-örvendésre; még most kevéssel is beéri, és az irodalomnak e rendkívüli bő gyümölcsözése, vagyis inkább a sűrűen termő új meg új könyvekre előfizetéssel ostromoltatás, benne kedvtelés helyett kedvfogyatkozást idéz elő, és elidegenülést mind irodalomtól, mind íróktól.

2. Naptár-szerkesztők el ne feledjék soha, hogy a nép számára irnak. Tehát a cikkek felvételében ne azt tekintsek, hogy mit tart az ő izlésök, vagy hogy ezt a cikket ez s ez a barátunk küldötte: hanem azt, hogy mi a népnek való, mi épületes, könnyen érthető, érdekes és tanulságos. Aztán a nőneműt gyalázó és csúffá, nevetségessé tevő aljas tréfák és anekdoták, — minőkkel korábbi közönséges naptáraink felsallangozván, — távol maradjanak újabb naptáraink hasábitól örökre, mint írók s nemzetet gyalázók. Pedig valami illyes cikket a f. é. Képes naptárrok egyikében is találtam.

3. Naptárban mennél többféle tárgyak közlendők, a változatosság okáért; következőleg egy-egy tárgy mennél rövidebben adandó. Hosszu cikkek, akár prózában, akár versben, könnyen unalmat szülhetnek.

4. Időjóslatok, mint naptárak természeti kellekei, belőlök ki ne hagyattassanak; ám ha csak oly alakban is, minőben azok a *Protest. naptárban* találtatnak. Az ember a jövődök titkai iránt átalján igen kandi, és szeret azokba csak egy piczinyt is bekukkantani, szeret itt még csalódni is. Hagyjuk a népnek ezt az ártatlan szükségletét, kivált mikor az a czél, hogy azt olvasásra édesgessük és szoktassuk. Ez a törekvés nem babona, hanem emberi gyarlóság, mellynek beszámítandók sok babonák is. Csak ne akarják tudósok az ő agy-modelláikba önteni a publikumot is. Babonák a minket környező szellemi világba benyuló szálak, mellyek érintkeznek a pietással sőt vallással is. Azért vastag és ártalmas babonák ellen (minők az igézések rontások stb.) feddőznünk felvilágosítás utján szükséges ugyan: de min-

den babonát világból kiirtani akarni teljes lehetlenség és balgaság.

5. Naptárból ki nem hagyandó tárgyak a következők: zsidók naptára, kikkel országszerte minden faluban közünk van, — a tehének üzelkedésének és ellésének tabellája, — a mezőgazdasági teendők időrend szerint, — kamatok táblája mellé.

6. A külön helyre vagy néposztályra viszonyló naptár feleljen is meg címének az egészben. *Hölgyek naptára* feleljen meg a hölgyek igényeinek. A *Protestáns naptár* képviselje a protestantismus érdekeit, a folyó évben minden más névtárt adott, csak a protestánsokét nem.

7. Botrányos hibáktól épen óvja művét minden naptári szerkesztő, nehogy az olvasó nép bizalmát elveszessük, mellyet meg akarunk nyerni minden áron.

8. Naptárak külsején se találtassék semmi fitymálható vagy szintén eltaszító, holott effélét rajtuk a vásárló úgy is keres. Mikor a Prot. naptárnak mindjárt a címe francia canon-cursiv szokatlan betűkkel nyomatik, — kötése alig forgatva összedül és elmálik, — borítéka fehér papir, hamar elszennyesül, — mind ez jövőre kerülendő hiba.

9. Végre ajánlanám, hogy tennénk kísérletet cselédek, pásztorok és különösen juhászok naptárával is. Csak kísérletet, mondom. Az megmutatná, illy újdóság hogyan lenne fogadtatva. *) Igaz, hogy itt főakadályul áll utban, az olvasni nem tudás. De áll ez a baj az összes magyar népben. Nem tud népünk olvasni. És ez ismét hangos felhívás a Magyarhonban működő 8000 népiskolai tanítókhöz, hogy a feledés martalékaul eső sokféle tanok helyett, jövőre több szorgalmat fordítsanak arra, hogy az új nemzedéket *tanítsák meg jól olvasni*.

Edei Illés Pál.

A tűz.

Ule nyomán Dr. Hegedüs.

(Folytatás.)

Meleg nélkül mi volna földünk? zord, fagyos, élet- és örömtelen tömeg, mellyen sem virág nem illatoznék, sem állat nem élvezné a lét pillanatnyi gyönyöreit. De mert oly nélkülözhetlen, nem lehetett, hogy a nap képezze ez áldásterjesztő tünemény kizárólagos forrását, kellett, hogy minden test, bár különféle mértékben, birjon oly tulajdonsággal, miszerint bizonyos körülmények között felhevülvén, majd áldott majd átkozott hatást gyakoroljon.

Melegülni s melegíteni mindegyik testnek tulajdonsága, de ezen tulajdonságot ébreszteni kell. — Valamint a feszült hur rezgése csak akkor ébreszt hangot, ha ezen rezgés bizonyos erővel történik, úgy a melegülő test csak akkor válik meleggé, ha a meleg rézgései oly erősek, hogy érzeink által észrevehetők, — s csak ha e rezgés bizonyos erőre emelkedett, a test bizonyos fokig melegült, bir az élenynyel egyesülni, s csak ha ez gyorsan történik, bir *sényt és hőséget* kifejtteni, vagyis tüzet gyújtani.

Ha a tűz kigyult, nem kell többet melegről gondoskodnunk, az égő testnek élenynyeli egybekelése közben nagyobb meleg fejlődik, mintsem ez egybekelés előidézésére kívántatott.

A tudomány oly pazarul szerelte fel mindennapi életünket, — hogy e gazdagság közepett, ajándékait figyelemre alig méltatjuk. — Tűz kell? egy intés, — kívánatunk teljesedett, lobbort kezünkben a gyufa; — s mit a görög hitrege szerint egykor Prometheusnak mennyből kelle elorzania, minek tiszteletére a régiek templomokat építettek s szüzeket szenteltek őrzésére, — mi előtt pogány őseink**) imádvá leborultak, egy intésünkre támad. — De nem így volt ez régen! . . . őseink mint a vad indiánok Amerika belsejében, ágat ághoz dörzsölve, nagy ügygyel bajjal birtak csak tüzet gerjeszteni s alig néhány évtizeddel ez előtt még, aczél, kova, széltében divatozott hazánkban. — S valóban aczél kova általi tűzgerjesztés csak valamivel tökéletesb dörzsölés — semmi egyéb. — Az aczél a keményebb kován se-

*) Hallomásunkja már tettben van.

**) T. i. Ule ur ősei, mert a mieink nem voltak tűzimádók.

besen csiszolva, vékony, dörzsölés közben megtüzesedett forgácsokban hullott az alatta tartott taplóra s ezt meggyújtá. — A szikrák, mellyek így lehullnak, nem egyebek elégett vas lemezkéknél. Aczél, kova, tapló kijött a divatból s helyükbe *gyufa* lépett. Milly igénytelen jószág egy gyufa, százakat kapunk néhány garason s mégis, mennyi munka, gondolkodás és leleményesség szüleménye.

Volt idő midőn a tudósok erőnek erejével aranyat akartak gyártani, összekutattak s olvasztottak számtalan testeket, hogy feltalálják a bölcsek követ mellynek segítségével álmukat teljesíteni, ábrándjukat létesíteni reménylék. — Ezen babonás mesterség üzőit alchimistáknak nevezik. — Habár a lehetlent, vagy legalább eddig lehetlennék véltet hiába keresték, kémleléseik még sem voltak olly eredménytelenek s hasztalanok, mint azt egyelőre gondolni lehetne, mert keresés közben más meg más, az aragnál hasznosabb tárgyakat fedeztek fel. — Így találta fel *Böttcher* a *porcellant*, s *Brand* a *villót* (phosport), melly igen csekély dörzsölésre is megmelegedik s felette nagy rokonságban állván az élenyvel, igen könnyen meggyul. Ez az melly salitrom és barnakővel vegyítve, a gyufa fényes gombjában finom mézga (gummi) rétegtől takarva, szunnyad. — A csekély dörzsölés elég a finom réteget szétronítani s az alatta lappangó villót annyira melegíteni, hogy az élenyhez rokonsága felébredjen, s mint-hogy a szomszédságában lévő barna kőben élenydús testre akad, gyorsan meggyul s a salitromos fűskát meggyújtja. . . Ki hinné nemde hányféle erőnek, s hányfélekép kell működnie egy pillanatot mérhetlen rövid tartalma alatt.

Ha már tüziünk van, annak folytatásáról is kell gondoskodnunk, a tüzelő anyagban sok nehezen, sok épen nem éghető részecskék találatnak, ezek szinte megmelegednek, a nélkül, hogy a melegítést elősegítenék, s így az égő test melegéből annyit elszívják, hogy az meghül s többé élenyvel egyesülésre alkalmatlan. — Minthogy közönséges levegőnk nem tiszta éleny, de csak ötöd része az, az égő test számos parányai melegednek ugyan, de nem találnak elég élenyt, s mint félig elégett testek *füst* alakjában kénytelenek elillanni, így történik, hogy a füstöt is meglehet gyújtani, p. o. az épen elfuvtott gyertyánál.

Égés által a lég élenyétől megfosztatván, csak hamar égésre alkalmatlanná válik, kell tehát gondoskodnunk, hogy helyében friss vagyis élenyt tartalmazó lég lépjen, ezt légvonat által szoktuk eszközölni. — Ha egy kis darab gyertyát egy kis darab deszkára, ezt egy tál vízbe teszszük s föléje üveg poharat borítunk úgy, hogy karimája a vizet érje, a gyertya csakhamar pislogva fog égni s nemsokára elalszik, ellenben, ha ajtót, ablakot főképp szemközt levőt feltárunk, égő gyertyánk vigabban égend, mint ezelőtt, mit lobogása árul el. — Első esetben az éleny kifogyott a pohárból, — a második esetben légvonat által nagy mennyiségben élenyt kapván, vigabban éghetett. — Így van, hogy kémény alatt tüzelve, légvonat támad az élenyétől megfosztott, melegített s így könnyebbült lég felemelkedik s a meg nem gyulhatott parányokat s a fából képződött vizgőzt magával sodorva a kémény felső végén kitudul, az illykép támadott üreget, a levegő mint rugalmas folyadék betölteni igyekszik, s a felszállt meleg élenytelen lég helyébe, hűves élenydús levegő lép, melly elődjéhez hasonló sorsra jutván, szinte felszáll, friss légnek tért engedve. — Csak ezen módon eszközöltheték az égésnek folytatása. — Minél nagyobb a légvonat, annál több élenyvel jó érintkezésbe az égő test, annál tökéletesebben elég, s a tüzelés annál olcsóbb. — Ez okozza, hogy az üres belü ügynevezett *Argandi* gyertyák a közönségeseknél kevesebb füsttel s fényesebb lánggal égnék, a bél ugyanis cső alakú lévén, a gyertyaláng belsejében légvonat támad, — mi által, a gyertya lángja így kétszeresen érintkező élenyvel, vigabban ég. — Ez előny azonban elvész, ha, mint ügytelenségből gyakran történik, a gyertyatartóba úgy illesztik az *argandi* gyertyát, hogy aljához lég nem érhet s így légvonat nem képződhetik.

Ha valamely szénnyel tartalmazó test égésközben elégséges élenyre nem talál, csak félig ég el s ekkor szénné válik. — Nézzük mint történik ez.

Ha üveg alatt faforgácsot meggyújtunk s a felszálló füstöt egy vízbe mártott üvegbe vezetjük a forgács élenynek elégte-

lensége miatt szénné válik, az üvegben pedig, mellybe a füstöt vezetjük, kétféle folyadékot fogunk találni, az egyik *mézgás*, szurkos, vízben nem olvadó, — a másik *vizenyős csipős*, savanyus ízű. Az első kátrán, a másik faeczet. A faeczettel befecskendezett hus rothadásnak ellentáll ép úgy mintha hetekig füstöltetett volna. — A faeczetnek s füstnek egyik alkatrésze, a *kréosot*, bir ezen nevezetes tulajdonsággal. — A *kréosot* tisztán előállítva fehér, lassankint barnuló folyadék, melly igen csipős ízű s nagyobb mennyiségben véve mérges hatása. — De égés közben légnemek is fejlődtek ki ez égő forgácsból, mint p. o. a *szénkönyv* lég vagy ügynevezett *legszesz*, melly különös fényt kölcsönzött a forgács lángjának. — Ez az, melly nagy városokban nagyban gyártatik, — ez az, mit kicsinyben gyertyánkban készítünk.

De a természetben részint tűz, részint rothadás által nagyba is képződik szén, melly majd óriási kőszéntelepekké, majd földolaj-forrásokká alakul; melly meggyújtva századokon át ég, illatos lángja körül buzgó zarándokok perzsa tűzimádók telepedvén le. — De forduljunk vissza házi tűzhelyeinkhez, melly családi életünk központját teszi. — Ide telepedjenek hölgyeink s a tűz lobogó ragyogványában tanulják ismerni társadalmi rendeltetésük fenséges feladatát, tanulják ismerni fejlődésük szellemi jelképét, a gyengéd bimbóban, melly mint láng az ártatlanság fénymezében öltözik.

(Vége következik.)

Vidéki hírek.

x* *Szombathelyen* és vidékein magára vonta a közfigyelmet s sok családot örök hálára kötelezte mult hó folytán *Kemény* szemorvos, meglepő sikerrel végrehajtott *szép számú* műtétei által. A megye minden részéből hozták a jó hír terjedtével *Keményhez* a világtalanokat, kik közül közel 40-nek adta vissza szeme világát. — Többek között egy *kisasszonynak*, kinek mintegy 40 év előtt egyik szeme himlőben egészen kifutott, a másik pedig ugyanakkor teljesen elhomályosult, ez utóbbról szerencsésen eltávolítván a hólyagot, visszaadta rég nélkülözött szemfényét. Hasonlóképen egy öreg vadásznak, ki egyik szemére 6, a másikra 3 év óta semmit sem látott, szintén visszaadta látását. Érzékenyen hatá meg a műtéten jelenlevőket, midőn a 63 éves öreg nagy örömmel így kiáltott fel: „jaj már látok!” Még több hasonló sikerrel végrehajtott említ a P. N. szombathelyi levelezője, mihez nekünk zárszavunk az, hogy vezérelje a mindenható *Kemény* orvos ur kezeit minél biztosabban, s minél több szerencsével, az illető szülők pedig jól eszökbe vegyék, hogy égbe kiáltó vétket követnek el világtalan gyermekök ellen, ha elmulasztják velök megjelenni azon tudós emberbarátnál kinek az Isten tudományt is adott kellő ügyességgel is felruházta arra, hogy számos vaknak setét éjjelét megvilágosítsa, felderítsa.

T. *Füred*, május 23-án 1855. Pár hét óta *Pázmán* derék szintársulata mulat körünkben. Örömmel üdvözöljük azt, mert benne azon kitünő vidéki szintársulatoknak egyikét szemléljük, mellynek mind szinpadoni működése, mind a társas életben tanúsított példás viselete igazi erkölcsiskolának tekinthető. A színészet élő erkölcsstan, élő ostroma ez a társadalom bűneinek és magasztalója érenyeinek; de valamint a nevelőben a legszigorubb erkölcsiség kívántatik meg, hogy az éreny elveit növendéke szívébe csepegtethesse, mert hiszen az élőpélda többet ér a szóhalmaznál: úgy a színészen is elkerülhetlen kellék ez, hogy hivatásának megfelelően. Ezen kellékeket *Pázmán* derék társulatában feltaláltuk. — Dicséret kiemelést érdemel *Miklóssiné*, kinek ügyes játéka, jól betanult szerepe, s szinpadon otthonossága lelkesedésre ragadta a kicsiny, de értelmes közönséget. Kiemeljük továbbá *Pázmánt*, ki nemcsak mint igazgató, a szigoru rend fentartása, de talpraesett játéka által is, mint színész, helyét tökéletesen betölti. Jó termete, férfias hangja és ügyes testtartása által őt a természet színésznek bélyegezte. *Harmat* Idából, tekintve fiatal korát, szép igyekezetét és kedves külsejét, még jó színésznő válhatik. Továbbá *Hevesiné* stb. — Igazi benső fájdalommal vettük a mai előadás utáni érzékeny bucsujokat. Holnap megint megkezdik nemzetiségünk ezen kitartó bajnokai, vándorutjokat, oda se néznek ők azon nélkülözéseknél és kellemetlenségeknél, mellyeket a sors eléjük gördít. Hol köt ki hajójuk, *) nem tudom. Isten vezérelje őket.

Szeben. T. szerkesztő ur! Vidékünkön szellemek (haza járó lelkek) rémitgetik és csalják a hiszékeny köznépet; daczára annak, hogy többszöri saját szomorú tapasztalásából megtanulhatta már, miszerint e szellemek nem egyebek, mint báránybőrbe öltözött farkasok, megtévesztült csalók, tolvajok. — Felvilágosításul álljon itt e legközelebb történt kettős esemény.

*) Azaz hogy echós társzekerők.

mellyekből az tűnik ki, hogy csaknem ugyanazon pillanatban volt jégeső Verebélyen (Borsod megy.) Selmeccsen (Hont m.) Csépen (Komárom m.) ezenkívül Zala és Vas megyéből is hasonlólról értesítnek. *Eszékről* szint- azon napról azt írják, hogy 2 lat nagyságu jég hullott a város fölött, s számtalan ablakot összetört, de a mezőn nem történt tetemesebb kár. — *Ujverbászról* azt írják, hogy máj. 29. d. u. 7 óra tájban olly jégeső esett minőre a helység legidősebb vénei sem emlékeznek. Legnagyobb részben galambtojásnyi jégdarabok hullottak sűrűen vegyítve akkora darabokkal mint egy tyuktojás. Az ujverbázi határ vetéseiben nem nagy kárt okozott, annál inkább megviselte a szenttamási vetéseket, mellyeket egészen tönkre tett, valamint az apatini, vepróváci és torzsai határokon is nagy károkat okozott. Ujbecsén d. utáni 6 órakor tojásnyi nagyságu jégeső volt, s nagyon elverte a határt. — Érdekes lenne ezen jégesőre vonatkozó adatokat hű pontossággal összeírni s felküldeni Pestre a magy. kir. természettudományi társulatnak.

x* *Temesvárott* egy *Knéz* helységbeli földmives a pünkösdi vásáron eladta két lovát, mellyeknek árát több társa akkép tulajdonítá el, hogy az ugynevezett „*Presidens kertben*“ kötelet hurkoltak a szerencsétlen nyakára, s megfojták vele. A kötél, mellyet áldozatok nyakán hagyták a gyilkosok, utba igazítá a rendőrséget, s tanujelül szolgált a tettesek ellen. — Erdélyben pedig egy rengeteg erdőn lovagló száznak öt cigány állotta útját, s minthogy semmit sem akart nekik adni, szeméit kiszurták, kifosztották s úgy hagyták az utfélen, de csakhamar a czirkáló csendőrök kezébe kerültek mind az embertelen cigányok, mind a szemévilágától megfosztott szász.

x* *A budapesti piacon* még folyvást olly magas árban vannak a mindennapi élelmi szerek, hogy a városi hatóságok igen határozott utasítást kaptak, miszerint határozott véleményt adjanak be az iránt, mikép lehetne a drágaság tovább terjedésének gátot vetni.

x* *A pesti műegyletre* rég nem járt jobb idő, mint a minőt a jelen vásár hozott. Mind részvényei szépen szaporodtak, mind a műtárlatot nagy közönség látogatja, mind pedig a kiállított művek közül több darab elkel, mellyeket magánosok vásároltak meg.

x* *Örvendetes hírt* hozunk azoknak, kik sem a gyaloglásnak, sem a bérkocsisok égbekiáltó huzavonájának nem barátjai. A P. Ll. ugyanis mint bizonyos dolgot állítja, hogy rövid idő jártával Pesten mindenféle irányban rendezett társas kocsiközlekedés (omnibus) fog életbe lépni. Ez másutt Pestnél kisebb városokban is régi dolog, de mi szívesen fogadjuk újdonságu is, csak igaz legyen, s minél előbb teljesüljön; mert csakugyan turpis nép ez a fiakerféle, ha egy kis lóversenyt, farsangot, husvét- és pünkösdfőfőt, vagy más efféle élénkebb mozgalmat érez, ilyenkor aztán képes annyit kérni, hogy csak úgy konyitják füleiket szegyenletökben — a *gebéi*.

Pályajutalmak! A Vasárnapi Ujság negyedik félévi folyamához közelit, s örömmel mondhatjuk, hogy a mint szaporodtak napjai, úgy szaporodott közönsége is. Az olvasó közönség folyton emelkedő pártolását eddigelé is törekedtünk megérdemlenni, a mit leginkább bebizonyítánk az által, hogy a **Politikai Újdonságokat** mind fél éves, mind egész éves előfizetőinknek ingyen küldöttük szét. Az újabb folyamra ismét új áldozatokkal vagyunk készen, mellyek mind a közönség iránti tiszteletünket, mind a magyar irodalom iránti komoly szándékunkat tanusítják. Ugyanis: **Tizenkét pályakérdésre** összesen **százhusz darab aranyat** tűzünk ki. A pályadíjak és feladatok sorozata e következő. **I. Husz darab arany jutalmat** tűzünk ki egy **nagyobb elbeszélésre**, mellynek tárgya a magyar történetekből legyen merítve. — Beküldési határidő 1855-ik szeptember 1-ő napja. A jutalom kiadatik ugyanez év october elején. A pályadíjt nyert mű ugyanakkor közöltetik a Vasárnapi Ujságban. **II. Tíz darab aranyat** tűzünk ki pályadíjul egy **magyar nemzeti művelődés történetét tárgyzó műre az Árpádok korszakából**. Beküldési határnapp 1855. october 1. Jutalom és munka kiadás november elején. **III. Tíz darab aranyat** tűzünk ki egy **természettudományi cikkre**, mellynek különösen hazánk körülményére kell vonatkoznia. Beküldés határnappja 1855 nov. 1. Jutalom- és munkakiadás ugyanez év december elején. **IV. Tíz darab aranyat** adunk pályadíjul a **legjobb népies elbeszélésért**. Beküldés határnappja 1855. decemb. 1. Jutalom- és munkakiadás 1856. január elején. **V. Tizenöt darab aranyat** tűzünk ki egy **mezőgazdasági cikkre**, mellynek tárgya legyen a kis birtokosok (15-től 100 holdig bírók) jólétének célzott előmozdítása. Beküldési határnapp 1856. jan. 1. Jutalom- és műkiadás 1856. febr. elején. **VI. Öt darab aranyat** tűzünk ki a **tíz legjobb adomára** (anecdota), mellyek sehol közölve nem voltak és magyar tárgyuk. Beküldési határnapp 1856. febr. 1. Jutalomkiadás 1856. március 1. Az adomák több számban adatnak. **VII. Tíz darab aranyat** tűzünk ki a **legjobb balladára**, mellynek tárgya a hazai történetekből legyen merítve. Beküldési határidő 1856. márcz. 1. Jutalom és műkiadás 1856. april elején. **VIII. Öt darab aranyat** tűzünk ki a **legjobb és legérdekesebb hazai tájleírásra**. Beküldési határnapp 1856. april 1. Jutalom és műkiadás 1856. május elején. **IX. Tizenöt darab aranyat** tűzünk ki egy **ipartudományi cikkre**, mellynek a hazánkban kifejlesztendő valamely iparág ismertetését kell magában foglalni. Beküldési határnapp 1856. máj. 1. Jutalom- és műkiadás 1856. jun. 1. **X. Tíz darab arany**

jutalmat tűzünk ki valamely **hazai nevezetes egyéniség történeti életrészére**. Beküldés határnappja 1856. jun. 1. Jutalom- és műkiadás 1856. julius elején. **XI. Öt darab aranyat** adunk jutalmul a **legjobb népdalért**. Beküldési határnapp 1856. julius 1. Jutalom- és műkiadás 1856. aug. elején. **XII. Öt darab aranyat** tűzünk ki egy **magyarföldi népi ismertetés jutalmul**. Beküldési határnapp 1856 aug. 1. Jutalom- és műkiadás 1856. sept. elején.

Mindezen pályaműveket a kitűzött napokig idegen kézzel letisztáztatva a *Vasárnapi Ujság* kiadó hivatalához kell beküldeni. Minden munkához legyen egy jól lepecsételt levél mellékelve, mellynek lapjára, hová a czímet szokás írni, valami jelszó legyen feljegyezve s ugyanezen jelszónak kell a munka elejére is írva lenni, belül a levélben pedig a mű szerzője legyen megnevezve; minthogy a pályázásnak a szerzők ismeretlensége mellett kell megtörténni. A jutalmazott mű pecsételt levele feltörtvén, szerzőjének neve a lapban közzé fog tétetni, a többiek levelei pedig elégtetnek, s az illető szerzők műveiket a kapott nyugtatványokkal ismét a kiadóhivatalból elvitethetik. Ha a jutalmazott munkán kívül még több is volna, melly kiadásra méltó, azokat a szerkesztőség külön díjazás mellett fogja általvenni. A jutalom kiadásakor az azt odaitélő három műbíró is meg fog nevezetenni, de előbb nem. A művek elfogadásának mulhatlan feltétele az, hogy **közölhetők** legyenek.

Mi a legjobb reményekkel vagyunk e pályadíjak sikere felől, mellyel úgy hisszük, hogy irodalmunk ollyan ágában is fognak némi eleveneséget előidézni, mellyek eddigelé kevésbé miveltek, s mellyekből olvasóink számára sok érdekes és tanuságos olvasmány fog keletkezni.

Mind ezen pályaművek a *Vasárnapi Ujságban* fognak közzé tétetni, melly az eddigi alakban, az eddigi szerkesztés és munkatársak mellett ezentul is a szokott napou fog megjelenni, s a legpontosabban szétküldötteni.

Jelentés a naptári pályamunkák eredményéről.

A népszerű beszélyre beküldött 3 pályamű közül kellően egy sem felelvén meg a feladatnak, bírálók egyiket sem méltatták jutalomra. — A „*Tanítások minden népeket!*“ — jelíges pályamű egyoldalúsága mellett is leginkább közelített a feladat megfejtéséhez.

Ezen feladatra: „*Adassék elő röviden és értelmesen több olly főmód és eszköz, mik által a magyarországi kisebb földbirtokosok gazdasági állapotát, érdekeit s ezáltal anyagi jobblétét előmozdítani, emelni lehetne.*“ — mint már hirdetve volt 9 pályamű küldetvén be; a kitűzött 12 darab arany pályadíjra, gyakorlati igazságokon alapuló tartalmánál, s korszerű irányánál fogva legérdemesebbnek az 5-ök számú találtatott, mellynek szerzője: — *Kenessey Kálmán*, fehérmegyei földbirtokos. — E mellett dicséretre méltónak 4 pályamű ajánlatott, mellyek szerzői: *Balásházy János*, m. tudós társasági rendes tag, Derecskén; — *Csuthy Zsigmond*, Dömsödön. — *Kubinyi Lajos*, Gombán és *Sallay Pál*, Sárobgárdon. — Ezen örvendetes eredményből látható, milly érdekes és tanulságos gazdasági olvasmány vár 1856-diki Nagy Képes Naptáram közönségére, mellyet, miután naptáram rövid időn kikerül a sajtó alól, tisztelettel hívok fel a megrendelések mielőbbi megtételére. — Ezuttal egyszersmind figyelmeztetem a budapesti ügyvédek és orvosokat, hogy netalán változtatott lakásaikat alólirt kiadónál, (zöldkertutca 14-ik szám a.) vagy *Emich Gusztávnak* szervita- és *Kristóftéren* lévő könyvkereskedésében f. juniushó 15-éig tudathatják.

Vahot Imre.

Szerkesztői könyvtár.

Kemény Zsigmond „*Özveggy és leánya*“ czimű legújabb történeti regényének I. és II. kötete már megjelent, s a III-ik kötet is rövid időn elfogja hagyni a sajtót. A munka belbecséről, mellyért szerző neve s a már megjelent két kötet eléggé kezeskednek, majd a III-dik kötet megjelenésekor fog nyilatkozni „*Szerk. könyvtárunk*“. — Ez uttal figyelmeztetjük olvasóinkat, hogy csak f. h. 15-éig fogad még el szerző előfizetéseket: helyben 2 ft, postán küldve pedig 2 ft. 30 krral pben, mellyek „*A magyar nép könyve*“ kiadó hivatalához küldendő (zöldkert utca 14. sz.) Bolti ára 3 pft. leend a három kötetű regénynek.

Neptanítók könyve. Szeberényi Lajostól III-ik füzet.

Adakozás. *Zih Károly* néptanító *Tisza-Sasról* a viz által károsult nagy-varsányiak számára kiadó-hivatalunkhoz 1 pgő forintot küldött be, mit szíves köszönetünk mellett ezennel közrebocsájtunk. — Ezenkívül *Szentesről* *Horváth László* 10 pgő forintot, és *M...ról* *S-d*—15 pgő forint küldemény (lásd „*V. U.*“ 19. és 21. sz.) hova fordítása rendelkezésünkre bizatván azt a gyulaiak-, nagyvarsányiak-, kőrösladányiak- és jászkisériek közt aránylag felosztván, az illető községelöljáróhoz posta útján elküldöttük.

Felelős szerkesztő: **Pákh Albert.**